

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І
ПСИХІАТРІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ УКРАЇНОМОВНОГО
ПЕРЕКЛАДУ**

Виконав: студент 2 курсу,
групи 8.0351–1ап–з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо–професійної програми
Переклад (англійський)
Тертишний Ігор Сергійович

Керівник к.ф.н., доц. Андрєєва І. О.

Рецензент к.ф.н., проф. Клименко О.Л.

Запоріжжя – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
 Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
 Освітній рівень магістр
 Спеціальність 035 Філологія
 Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська
 Освітньо–професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
 Запольських С.П. _____
 « ____ » _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ **ТЕРТИШНОГО ІГОРА СЕРГІЙОВИЧА** _____
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) **Термінологія сфери медичної психології і психіатрії та особливості її україномовного перекладу**

керівник кваліфікаційної роботи **Андрєєва Ірина Олександрівна, к.ф.н., доцент**

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): **термінологія сфери медичної психології і психіатрії та особливості її україномовного перекладу; специфіка медичних термінів; способи, методи та прийоми перекладу медичних термінів; основні стратегії та прийоми перекладу медичної термінології; багатозначність та варіативність відповідностей в**

перекладі; безеквівалентні медичні терміни та їх переклад; особливості перекладу скорочень в медичних текстах;

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Андрєєва І.О. к.ф.н., доц.	09.06.2021	09.06.2021
Розділ 1	Андрєєва І.О. к.ф.н., доц.	02.09.2021	02.09.2021
Розділ 2	Андрєєва І.О. к.ф.н., доц.	01.10.2021	01.10.2021
Висновки	Андрєєва І.О. к.ф.н., доц.	20.10.2021	20.10.2021

6. Дата видачі завдання 00.00.20

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2022	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2021	виконано
3	Написання вступу	червень 2021	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2021	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2021	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2021	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2021	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2021	виконано
9	Захист	грудень 2021	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис) І. С. Тертишний
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис) І. О. Андрєєва
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 58 стор., 53 джерела

Об'єкт дослідження: англомовні медичні терміни сфери медичної психології та психіатрії, особливості їхнього україномовного перекладу.

Мета роботи: здійснити комплексне дослідження та надати вичерпні лінгвальні характеристики термінології медичної психології та психіатрії з огляду на особливості її україномовний переклад.

Теоретико–методологічні засади: ключові положення теорії дискурсу та термінознавства (В. Артюх, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, С. Кришталь, Д. Лотте, Б. Головін та ін.).

Отримані результати: Досліджено історію виникнення та розвитку термінології. Окремо надано коротку характеристику розвитку української термінології. Відмежовано поняття «термінологія», «термінографія», «лексикологія», «лексикографія». Проаналізовано наявні трактування дослідниками поняття «термін», на основі чого запропоновано власну дефініцію. Встановлено, що переклад медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії стосується психологічного, психічного здоров'я пацієнта та впливають на його життя, тому якість такого перекладу має бути дуже високою. З'ясовано, що кількість психологічних та психіатричних термінів, неупино зростає, та їх терміноутворення найчастіше відбувається суфіксально-префіксальним методом.

Наведено дефініції «перекладацька стратегія» та «стратегія перекладу», перелік об'єктивних факторів, що впливають на вибір стратегії перекладу, ознаки та групи (конативні стратегії, особистісні перекладацькі стратегії, когнітивно-лінгвістичні стратегії) перекладацьких стратегій.

Ключові слова: *медична термінологія, термін, лексика сфери психіатрії, термінологія сфери медичної психології, переклад медичних текстів*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
Розділ 1. Структурно-семантичні особливості медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії.....	8
1.1. Термінологія як наука (об'єкт, предмет, історія питання).....	8
1.2. Специфіка терміну як мовної одиниці.....	14
1.3. Типи і види медичних термінів за семантикою та структурою.....	17
1.4. Структурно-семантичні особливості термінів галузі медичної психології та психіатрії.....	24
Розділ 2. Особливості перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії.....	35
2.1 Тактики та стратегії перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії.....	35
2.2. Способи та прийоми перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії.....	39
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
SUMMARY.....	58

Людство сьогодні має дуже динамічний та стрімкий розвиток. З'являються новітні технології, наукові відкриття, особливо у галузі психології та психіатрії. Це викликає появу нових лексичних одиниць із термінологічним значенням в англійській мові, що потребують перекладу українською мовою задля інтенсивного наукового взаємообміну.

Науковці, які комплексно чи фрагментарно досліджували цю тему: Абабілова Н., Білозерська Л., Бренес П., Брунт Р., Булик-Верхола С., Вакуленко М., Великодний О., Власенко Л., Джуганова Б., Дудок Р., Д'яков А., Закреницька Л., Заліпська І., Зарицький М., Застріжна Л., Кабре Т., Кампо А., Карабан В., Кияк Т., Колесник А., Ніколаєва Т., Овчаренко Н., Панько Т., Пашун О., Скороходько Е., Фурт Д., Середюк Б., Соляненко О., Циткіна Ф., Чередниченко О., Черкасов В., Шапар В. та інші. Все це робить запропоноване дослідження, направлене на досягнення та пізнання термінології цієї галузі, досить актуальним.

Мета: здійснити комплексне дослідження та надати вичерпні лінгвальні характеристики термінології медичної психології та психіатрії з огляду на особливості її україномовного перекладу.

Завдання:

- проаналізувати історичні факти щодо виникнення та розвитку термінології як науки, визначити її предмет та об'єкт;
- розкрити сутність поняття «термін» та з'ясувати риси, за допомогою яких його можна відмежувати від інших мовних одиниць;
- дослідити типи і види медичних термінів за семантикою та структурою;
- визначити мовні особливості термінів галузі медичної психології та психіатрії;
- з'ясувати тактики та стратегії перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії;

- дослідити способи перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії.

Об'єктом дослідження є англомовні медичні терміни галузі медичної психології та психіатрії, та їх переклад з англійської мови на українську.

Предмет дослідження – структурно-семантичні особливості медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії, та їх відтворення в україномовному перекладі.

Методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, описовий, хронологічний, метод суцільної вибірки, порівняння, класифікації.

Структура роботи. Дослідження складається з двох розділів, та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХІАТРІЇ

1.1 Термінологія як наука (об'єкт, предмет, історія питання)

«Термінологія виникає внаслідок потреби техніків і науковців уніфікувати концепції та терміни своїх предметних галузей, щоб полегшити професійне спілкування та передачу знань» [Cabre 2000]. Терміни – це символи, за допомогою яких транслюється інформація як наукова, так і технічна. Започаткування термінології здійснювалось не лінгвістами, а саме експертами в різних галузях, що намагались стандартизувати терміни для полегшення спілкування між собою. З цього випливає, що саме практичний досвід породив різні термінології.

Історія виникнення термінології починається ще в 2600 році до нашої ери, коли шумери виготовляли на глині тематичні одномовні словники. Згодом переписувачі відібрали терміни за певними сферами: худоба, божества тощо і склали до 2200 р. до н.е. узагальнений словник. Одні з перших словників на теренах Єгипту з'явилися близько 1500 року, наприкінці панування імперії фараонів. Щодо медичної термінології, протягом першого християнського століття, граматик Геродіан і лікар Геродот підготували глосарії на основі медичних термінів, які використовувались для опису людського тіла.

Найвидатнішими термінологами, що зробили вагомий внесок в започаткування та розвиток термінології були К. Лінней, А. Лавуазьє, Г. Пааш, А. Шломан, С. Каплигін, Е. Дрезен, Д. Лотте, Дж. Холмстром, Г. Фельбер, які досліджували та розвивали термінологію на теренах своїх держав, не знаючи один про одного. Виділяють три класичні школи термінології: віденську, радянську і празьку, які виникли завдяки внеску зазначених дослідників-термінологів.

О. Вюстеру наразі більшість зарубіжних науковців відводить роль основоположника термінологічної науки. Саме цей австрійський термінолог створив міжнародні принципи стандартизації термінології та зробив значний внесок у створення основ сучасного інформаційного суспільства. Дослідник очолював секретаріат технічного комітету ISO/TC 37 «Термінологія (принципи та координація)» для Австрійського інституту стандартів, був головою підкомітету з пропозицій щодо багатомовних словників ЮНЕСКО, опублікував «Словник машинобудування», який відіграв провідну роль в підготовці Інтерактивної термінології для Європи. Саме до цієї особистості звернулася Рада Європи, в результаті співпраці з якою було офіційно засновано Інфотерм [Сапро 2012].

Вплив термінологічних ідей Вюстера був величезним, особливо в галузі медицини. Проте протягом тривалого часу ці ідеї зазнавали критики з боку різних вчених.

Отже, можна умовно виділити декілька етапів в започаткуванні, розвитку та становленні термінології як науки:

1) перший етап (з 2600 р. до н.е. до ХХ ст.) – зародження термінології. Поява перших словників у первісному суспільстві, перша уніфікація термінів для розуміння членами суспільства одне одного, розвиток термінології у окремих галузях;

2) другий етап (1930-1960 рр.) – поява перших підходів до стандартизації. Розробка методів систематичного утворення термінів О. Вюстером та Д. Лотте;

3) третій етап (1960-1975 рр.) – швидкий розвиток інформатики, виникнення першої одномовної, двомовної та багатомовної термінології на основі наукових досліджень, поява банків даних;

4) четвертий етап (1975-1985 рр.) – зростання популярності інформатики, мовних наукових досліджень, поширення персональних комп'ютерів, термінологічних проєктів. Відбувається усвідомлення

суспільством важливості термінології, яка впливає на стандартизацію, гармонізацію передачі наукових і технічних знань;

5) п'ятий етап (1985-1900 рр.) – характеризується територіальною та науковою експансією термінології, оскільки вона переміщується з Канади та Європи до Африки, Азії, Латинської Америки тощо. Збільшується кількість напрямків та варіації тематики досліджень, а відповідно і з'являється все більше термінологічних проєктів у нових спеціалізованих предметних галузях. Розвиток мовної індустрії впливає на створення нових мереж для міжнародної співпраці, наукового обміну, організацію навчання термінології. Поряд з цим відбувається прогрес в інформатиці, з'являється нове програмне забезпечення [Brenes 2017, с.32];

6) шостий етап (1900 рр. і до сьогодні) – термінологія як наука досліджується по всьому світу. Створення нових парадигм та теоретичних підходів. Термінологія розглядається як самостійна наука.

Білозерська Л.П. стверджує, що розвиток української термінології розпочався у 18 столітті, серед засновників якої І. Гавришкевич, І. Верхратський, О. Рогович та інші. Через певні історичні обставини українська термінологія не завжди могла вільно здійснювати власні прямі функції, наприклад, СРСР здійснював контроль над розвитком цієї науки після Жовтневої революції 1917 р. Для того періоду характерна відсутність термінологічних стандартів, що тривало до початку тридцятих років 20 століття. Далі відбувалась суттєва трансформація в період українізації: заміна російських елементів власними, запозичення із західноєвропейських та сакральних мов, проведення термінологічного планування місцевими мовознавцями та письменниками. Але розквіту української термінології стали на заваді «Термінологічні бюлетені» (1933-1935 рр.). Після розпаду Радянського Союзу термінологічне планування у незалежній Україні набувало дуже динамічно своїх специфічних рис та особливостей [Білозерська 2010, с. 11-13].

Термінологія – це система термінів, що складається з понять та втілюється у їх означеннях. Наявні різні підходи до тлумачення цього поняття, а саме термінологію розглядали як:

- сукупність термінів певної галузі [Кияк 1995, с. 18];
- вивчення термінів, понять та їх зв'язків [Brenes 2017, с. 15];
- мовна дисципліна, присвячена науковому вивченню понять і термінів, що використовуються в спеціальних сферах [Brenes 2017, с. 15];
- академічна та професійна дисципліна, пов'язана з вивченням і використанням термінів. Вважається розділом лінгвістики, тісно пов'язана з лексикологією, але зосереджена на дефініціях у спеціальних сферах [Brenes 2017, с. 15];
- сукупність термінів, що вживаються в тій чи іншій галузі науки, в техніці, в політиці, в мистецтві [Кияк 1995, с.18];
- 1) розділ лексики, що охоплює терміни різних галузей науки, техніки, мистецтва, суспільного життя; 2) сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва тощо або всіх термінів даної мови [Кияк 1995, с.18]. Тобто термінологія виступає не лише «сукупністю термінів», але ще й не сприймається як окрема наука;
- сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови [Кияк 1995, с.18];
- сукупність термінів, що виражають історично сформовані поняття певної сфери людських знань або діяльності [Вакуленко 2015, с. 7];
- сукупність мовних (лексичних) одиниць, що позначають поняття певної спеціальної галузі знань або діяльності, яка стихійно складається в процесі зародження й розвитку цієї галузі [Кияк 1995, с.18].

Із зазначеного випливає, що сприйняття термінології тривалий час було як сукупності термінів певної галузі (що насправді відображує поняття «термінолексика»), згодом – як самостійного розділу лексикології (можна вважати визначенням поняття «термінознавство») та як вчення про терміни, що на нашу думку, є найбільш доречним. Більшість сучасних дослідників

також підтримує позицію, відповідно до якої термінологія є самостійною наукою [Васенко 2008; Д'яков 2004, с. 12; Овчаренко 2010, с.174].

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 1087-1:2000 «Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application», термінологія – наука, яка досліджує структуру, формування, розвиток та використання термінів певної галузі та здійснення керування ними [ISO 1087-1:2000].

Роль цієї науки в сучасному світі є дуже важливою з огляду на те, щ рівень розвитку суспільства визначається відповідно до стану національної термінології, яка віддзеркалює стан наукового розвитку певного суспільства. Окрім цього, термінологія є важливим компонентом будь-якої сфери суспільного життя.

Слід здійснити відмежування поняття «термінологія» від суміжних понять. Термінологія – це наука про слова чи сталі вирази, що використовуються у галузі спеціальних знань. Основний елемент термінології – концепція (вся термінологічна робота має базуватись на аналізі та структуруванні понять і зв'язків між ними). Термінографія є наукою про укладання словників зі спеціальної лексики; базою термінів, цей підхід є описовим, але може бути й директивним. Лексикологія – це наука про слова, основним продуктом лексикологічної роботи є словники, які складаються з термінів, що можуть мати більше одного трактування. Лексикографія – це запис слова у певній формі, тобто словник. Інколи її називають прикладною лексикологією, тому що вбачають у ній результат лексикологічного процесу.

Про те, що термінологія є самостійною наукою свідчить наявність в неї окремого об'єкту та предмету дослідження, власних принципів та методів.

Об'єкт дослідження термінології як науки – суспільні відносини, які виникають між фахівцями певної галузі при вживанні термінів; предмет вивчення – термін як мовна одиниця.

Як зазначає Вакуленко М.О., «кожна розвинена наука має два основні методи дослідження, які взаємно доповнюють один одного. Мовознавчі

методи можна розділити на експериментальні й теоретичні, виділяючи подібним чином два методи дослідження і в термінології. Термінологія як наука вивчає правила і закономірності утворення, розвитку та функціонування термінів у певній галузі людської діяльності. Користується вона статистичним та аналітичним методами дослідження, застосування яких ураховує природні особливості об'єктів дослідження термінології зокрема та мовознавчої науки загалом – адже, наприклад, значна частина термінів виникає стихійно, а вже потім опрацьовується. Поєднане, системне застосування статистичного й аналітичного методів, ураховуючи природні особливості об'єктів дослідження – зокрема, сучасні обсяги термінолексиконів і динаміку їх розвитку – окреслює термінологію як повноцінну науку. Це дає змогу сформулювати об'єктивні ознаки «вдалого терміна», провести всебічну й обґрунтовану класифікацію та впорядкування синонімів, які притаманні кожній розвиненій терміносистемі, виробити слушні рекомендації щодо правопису та вживання того чи цього мовного факту, дослідити акустичні особливості звуків мовлення та виділити їх інваріантні характеристики, що дозволяє, зокрема, уніфікувати принципи графічної передачі іншомовних і запозичених слів. Таким чином у термінології фактично сполучаються методологія та підходи точних і гуманітарних наук, що дає змогу значно глибше й об'єктивніше досліджувати мовний матеріал» [Вакуленко 2020, с. 53].

Отже, досліджено історію виникнення та розвитку термінології. Умовно виділено шість етапів в започаткуванні, розвитку та становленні термінології як науки: етап зародження (з 2600 р. до н.е. до ХХ ст.), появи перших підходів до стандартизації (1930-1960 рр.), виникнення першої одномовної, двомовної та багатомовної термінології на основі наукових досліджень (1960-1975 рр.), усвідомлення суспільством важливості термінології, яка впливає на стандартизацію, гармонізацію передачі наукових і технічних знань (1975-1985 рр.), створення нових мереж для міжнародної співпраці, наукового обміну, організацію навчання термінології (1985-1990

рр.), створення нових парадигм та теоретичних підходів (1900 рр. і до сьогодні). Окремо надано коротку характеристику розвитку української термінології. Стверджується, що виділяють віденську, радянську і празьку, які виникли завдяки внеску дослідників-термінологів. Розкрито внесок основоположника термінології О. Вюстера, яким було створено міжнародні принципи стандартизації термінології. Окреслено наявні підходи до тлумачення поняття термінології як науки, на основі чого з'ясовано, що термінологія це наука про слова чи сталі вирази, що використовуються у галузі спеціальних знань. Основний елемент термінології – концепція (вся термінологічна робота має базуватись на аналізі та структуруванні понять і зв'язків між ними). Відмежовано поняття «термінологія», «термінографія», «лексикологія», «лексикографія». Встановлено, що об'єктом дослідження термінології є суспільні відносини, які виникають між фахівцями певної галузі при вживанні термінів; предмет вивчення – термін як мовна одиниця; методи дослідження – статистичний, аналітичний.

1.2. Специфіка терміну як мовної одиниці

Появу поняття «термін» зазвичай асоціюють з 1876 р., коли його було вжито вперше Г. Кониським. Також свій внесок у це поняття зробив Д.Лотте у 1961 р., що визначив ознаки терміну та вимоги до нього (тобто що має розкривати конкретний термін). Але з того часу і досі серед вчених немає єдиної думки щодо правильного тлумачення цього поняття. Наявно доволі багато різних трактувань з боку науковців, проте слід розглянути найяскравіші приклади:

- це слово чи словосполучення, що позначає спеціальне і чітко окреслене поняття окремої науки, техніки, виду виробництва, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо і вступає в системні відношення з іншими подібними одиницями мови, утворюючи разом з ними особливу систему – термінологію [Булик-Верхола 2014, с. 4];

- мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки [Карабан 2004];
- терміни – це слова спеціальні, обмежені своїм призначенням; слова, які намагаються бути однозначними як точне вираження понять і називання речей [Дев'ятко 2021, с. 27];
- це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю [Квитко 1976];
- термін – це спеціальна лексична одиниця наукової мови, яка взаємно однозначно позначає спеціальне поняття чи явище певної науки чи сфери суспільного життя і належить до відповідної термінологічної системи [Дев'ятко 2021, с. 27];
- слово чи словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [Білозерська 2010].

На основі зазначених трактувань можна сформулювати таке визначення: термін – це слово або словосполучення, яке використовується в конкретній науковій або технічній мові для найменування спеціального поняття, явища чи предмета.

Слід розмежувати між собою поняття «слово» та «термін». Для першого є характерним: стала структура та лексичний склад, ідіоматичність, цілісність. Обидва означені поняття мають номінативну функцію, бо вони використовуються для найменування певних явищ чи предметів, хоча терміни найменують ще спеціальні поняття.

Дослідники виокремлюють такі ознаки терміну:

- 1) належність до певної терміносистеми, в якій він має одне значення;
- 2) наявність самого визначення, що чітко встановлює значення терміну;

3) максимально точна, детальна і при цьому лаконічна передача сутності поняття;

4) має бути лінгвістично правильним, тобто відповідати нормам мови, якою він вживається [Suonutti 2001, с.31];

5) відсутність емоційно-експресивного забарвлення;

6) гнучкість, тобто з нього можуть утворюватися похідні.

Терміни відрізняються від номенів тим, що: є менш номінативними; вживаються виключно в межах наукового чи технічного конкретно визначеного поля; їх важче трансформувати в загальноживану лексику.

На відміну від терміноідів, терміни: мають вищий ступінь термінологізації; більш ширше вживаються фахівцями.

На відміну від передтермінів, терміни: мають вищий ступінь термінологізації; більш стійку форму; є стилістично нейтральними; є загальноприйнятими.

На відміну від термінів, професіоналізми: мають емоційне забарвлення; функціонують в обмеженій сфері; вживаються фахівцями здебільшого в неофіційних випадках.

Якщо проаналізувати термінологію, яка вживається фахівцями певної галузі в наукових текстах, усному професійному мовленні, уводиться у словники тощо, то виявляється, що частина термінів використовується лише в цій галузі, а частина – і в інших. Це свідчить про те, що терміни неоднакові за ступенем спеціалізації їхнього значення. Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни можна поділити на три основні групи:

1. Загальнонаукові терміни, тобто терміни, які вживаються практично в усіх галузевих термінологіях, наприклад: система, тенденція, закон, концепція, теорія і т. ін. Слід зазначити, що такі терміни в межах певної термінології можуть конкретизувати своє значення, пор.: валютна система, осушувальна система. До цієї категорії відносять і загально технічну термінологію (пристрій, агрегат).

2. Міжгалузеві терміни – це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях. Так, економічна наука має термінологію, спільну з іншими соціальними, природничими науками, наприклад: амортизація, екологічні витрати, приватна власність.

3. Вузькогалузеві терміни – це терміни, характерні лише для певної галузі, наприклад: лізінг, дрена, чип [Фурт, Дмитрук 2020, с. 22].

Отже, проаналізовано наявні трактування дослідниками поняття «термін», на основі чого запропоновано власну дефініцію: термін – це слово або словосполучення, яке використовується в конкретній науковій або технічній мові для найменування спеціального поняття, явища чи предмета. Виокремлено шість основних ознак, які мають бути властиві терміну: належність до певної терміносистеми; наявність самого визначення, що чітко встановлює значення терміну; максимально точна, детальна і лаконічна передача сутності поняття; лінгвістична правильність; відсутність емоційно-експресивного забарвлення; гнучкість. Наведено класифікацію термінів на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві.

1.3. Типи і види медичних термінів за семантикою та структурою

Медична термінологія є невід'ємною частиною сучасного наукового словника. Процес його формування складний і багатовимірний. Сучасний етап термінотворення є, з одного боку, упорядкованим і унормованим, а з іншого – вимагає нової систематизації лексичних одиниць. Медичні терміни однозначні, тому виникає потреба у їх багатоаспектному дослідженні. На жаль, медичні терміни часто зазнають впливу суспільства та ЗМІ. Нині вони розширюють межі свого функціонування, набуваючи масової полісемії, що неприпустимо в медичній терміносистемі. Це призводить до розмивання меж медичних термінів і негативно впливає на нормалізацію медичних лексичних одиниць.

За структурою медичні терміни можна поділити на:

1. Терміни кореневі слова:

- 1) корінна непохідна лексика;
- 2) запозичена непохідна лексика.

2. Похідна лексика:

1) терміни, утворені за допомогою суфіксації – поєднання суфікса та кореня чи похідної основи.

Суфіксація дуже продуктивна при творенні медичних термінів зі значенням «запального захворювання»: *cystitis* (цистит), *blepharitis* (блефарит), *gastritis* (гастрит), *nephritis* (нефрит), *arthritis* (артрит), *perichondritis* (перихондрит).

Суфікс *-itis* походить від латинського суфікса *-itis*. З цього випливає, що англійські терміни зі значенням «запального захворювання» повністю збігаються з латинськими та грецькими термінами: *meningitis* (менінгіт), *pharyngitis* (фарингіт), *bronchitis* (бронхіт), *laryngitis* (ларингіт), *rhinitis* (риніт), *encephalitis* (енцефаліт).

2) терміни, утворені за допомогою префіксації.

Серед медичних термінів найчастіше зустрічаються такі, що мають префікс «*hyper-*» та «*hypo-*». Вони використовуються для позначення найвищого ступеня виявлення кількісних і якісних ознак, що називається мотиваційною основою: *hyperemia* (гіперемія), *hyperesthesia* (гіперестезія), *hypernephroma* (гіпернефрома), *hyperplasia* (гіперплазія), *hypersalivation* (гіперсалівація), *hypersecretion* (гіперсекреція), *hypertension* (гіпертонія), *hyperthermia* (гіпертермія) тощо. Ці префікси вступають в один із типів системних зв'язків у мовній системі, а саме антонімічний зв'язок, який можна проілюструвати таким приклади: *hyperplasia* (гіперплазія) – *hypoplasia* (гіпоплазія), *hypertension* (гіпертонія) – *hypotension* (гіпотонія), *hyperfunction* (гіперфункція) – *hypofunction* (гіпофункція) тощо.

3) терміни, утворені за допомогою префіксально-суфіксального способу.

Префіксально-суфіксальний спосіб творення нових термінів характеризується одночасним приєднанням двох афіксів – префіксів і суфіксів, що несуть різне смислове навантаження. Головну семантичну роль у цьому типі терміноутворення відіграють префікси, основною рисою значеннєвої структури яких є функціонально-семантична спеціалізація, суфікси, у свою чергу, містять досить високий ступінь узагальненості й оформляють похідну основу [Беспалова 2021, с. 21].

3. Терміни-складні слова.

Значне місце в медичній терміносистемі займають термінооднослови. Основним засобом їхнього творення є морфологічний, що полягає у поєднанні афіксальних морфем з кореневою або похідною частиною слова за загальними законами українського словотворення. Внаслідок цього виникають нові лексичні одиниці на позначення нових медичних реалій [Беспалова 2021, с. 26].

Медична термінологія дуже багата на словотвірні форми цього типу, оскільки основою для неї є одиниці греко-латинського походження, які, з одного боку, мають обмежену сферу вживання, а з іншого – вживаються в великій кількості термінів. Частота вживання та вияв того чи іншого семантичного значення є основними причинами ототожнення однакової кількості слів із групою словотворчих елементів.

Розрізняють такі ознаки афіксоїдів: 1) вони можуть бути структурними компонентами лише складних слів; 2) такі слова і словосполучення можуть стояти в препозиції, постпозиції та в середині слова; 3) афіксоїди — корені українських слів; 4) ці елементи виконують словотворчу, а не словозмінну функцію.

За своїм семантичним значенням ці терміноелементи можна розділити на такі групи:

а) компоненти, що характеризують предмет за його розмірами: *acro-*, *macro-*, *megalo-*, *micro-*: *acrocytosis* (акроціаноз), *acrosclerosis* (акросклероз), *acrotism* (акротизм), *acrophobia* (акрофобія), *macrocephaly* (макроцефалія),

macrohematuria (макрогематурія), *microgyria* (макрогірія), *macrodentia* (макродентія), *megaloglossia* (мегалоглосія), *megalography* (мегалографія), *megalomastopia* (мегаломастопія), *megalomastia* (мегаломастія), *micronecrosis* (мікронекроз), *microcephaly* (мікроцефалія) тощо;

б) компоненти для позначення початку, походження та розвитку: *bio-*, *blasto-*, *embryo-*, *gene-*, *-genesis*: *biogenic* (біогенний), *biopsy* (біопсія), *biostimulator* (біостимулятор), *biotonus* (біотонус), *biodose* (біодоза), *blastoma* (бластома), *blastomycosis* (бластомікоз), *blastomogenesis* (бластомогенез), *genetics* (генетика), *agony* (агонія), *autogonia* (аутогонія), *embryo* (ембріон), *embryogenesis* (ембріогенез), *anthropogenesis* (антропогенез) тощо;

в) компоненти на позначення неоднорідності, чужорідності, нерівноправності: *hetero-*, *allo-*, *aniso-*: *heterogeneous* (гетерогенна), *heteroplasia* (гетероплазія), *heteroplasty* (гетеропластика), *heterotrichosis* (гетеротрихоз), *allokeratoplasty* (алокератопластика), *allocortex* (алокортекс), *alorypharia* (алорифарія), *allorhythmia* (алоритмія) тощо;

г) компоненти на позначення повноти, однорідності, подібності, унікальності: *homo-*, *homeo-*, *mono-*: *homeopathy* (гомеопатія), *homeostasis* (гомеостаз), *homogenization* (гомогенізація), *homocyst* (гомоцист), *homoplasty* (гомопластика), *homochromous* (гомохронний), *monoarthritis* (моноартрит), *monobrachia* (монобрахія), *monothermia* (монотермія), *monotony* (монотонія) тощо;

д) компоненти на позначення зв'язку з особою, умови та місце його життя: *anthropo-*, *andro-*: *anthropometer* (антропоментр), *anthropometry* (антропометрія), *anthroponosis* (антропоноз), *anthroscopy* (антроскопія), *anthropophobia* (антропофобія), *androblastoma* (андробластома), *andromania* (андроманія), *androsteroma* (антростерома) тощо.

Здебільшого медичну термінологічну лексику, що складається з термінів-комполітів, за семантичною ознакою можна поділити на кілька лексико-семантичних груп:

- терміни для позначення захворювань і патологічних станів: *cardiosclerosis* (кардіосклероз), *bronchospasmus* (бронхоспазм), *osteomyelitis* (остеомиєліт), *nephrolithiasis* (нефролітіаз), *cystolithiasis* (цистолітіаз), *dermatomycosis* (дерматомикоз), *phlebostenosis* (флебостеноз), *leukocytosis* (лейкоцитоз), *hemophilia* (гемофілія), *dermatoplasia* (дерматоплазія), *thrombophilia* (тромбофілія), *paraplegia* (параплегія), *hemiparesis* (геміпарез), *cardialgia* (кардіалгія), *cephalodynia* (цефалодинія), *nephropathia* (нефропатія), *angiopathia* (ангіопатія), *hepatomegalia* (гепатомегалія), *splenomegalia* (спленомегалія).

Суфікси, що широко використовуються у зазначеній групі: *-sclerosis*, *-stenosis*, *-lithiasis*, *-mycosis*, *-spasmus*, *-philia*, *-plegia*, *-paresis*, *-pathia*, *-algia*, *-odynia*, *-megalia*, *-emesis*, *-cele*.

- назви галузей медицини та спеціалістів у цих галузях: *cardiology* (кардіологія), *gynecology* (гінекологія), *gastroenterology* (гастроентерологія), *neurology* (неврологія), *endocrinology* (ендокринологія), *dermatology* (дерматологія), *nosology* (нозологія), *traumatology* (травматологія), *phryngology* (фрінгологія), *andrology* (андрологія).

Суфікси, що використовуються: *-logy* та *-log*;

- назви приладів і засобів для діагностичних процесів: *fluorograph* (флюорограф), *cardioscope* (кардіоскоп), *gastroscope* (гастроскоп), *encephalography* (енцефалографія), *cardiography* (кардіографія).

Суфікси *-graph*, *-graphy*, *-gram*, *-scope*, *-scopy* використовуються для побудови таких квазікомпонентів;

- назви лікування та назви видів хірургічного втручання: *myotomy* (міотомія), *osteotomy* (остеотомія), *arthrotomy* (артротомія), *gastrectomy* (гастректомія), *nephrectomy* (нефректomia), *hysterectomy* (гістеректомія), *tracheostomy* (трахеостомія), *laryngostomy* (ларингостомія), *chemotherapy* (хіміотерапія), *hydrotherapy* (гідротерапія), *aerotherapy* (аеротерапія), *cardiolysis* (кардіоліз), *metropexia* (метропексія).

Суфікси що є загальними для окресленої групи медичних термінів: -*tomy*, -*ectomy*, -*stomy*, -*therapy*, -*lysis*, -*pexia*.

4. Терміни-словосполучення.

Цей спосіб надає можливість точно характеризувати предмети та явища за кількома ознаками. При творенні складних і складених термінів використовуються як компоненти, що у мові вживаються як самостійні слова (нервово-м'язовий, шлунково-кишечний, внутрішньоклітинний, грудочеревний), так і компоненти, що самостійно не вживаються [Беспалова 2021, с. 26].

Наприклад: *abdominal muscles* (м'язи живота), *actinic keratosis* (актинічний кератоз), *active surveillance* (активне спостереження: стратегія лікування раку передміхурової залози на ранній стадії, коли чоловік проходить регулярні огляди, але не проходить лікування, доки хвороба не почне погіршуватися), *basal cell carcinoma* (базаліома: найпоширеніший рак шкіри), *basal ganglia* (базальні ганглії: скупчення нервових клітин глибоко в мозку, які відіграють важливу роль у впливі на рухи), *cardiac arrest* (зупинка серця: раптове припинення скорочень, здатних забезпечити циркуляцію крові в тілі та мозку), *cardiac catheterization* (катетеризація серця: процедура діагностики або лікування серцевих проблем), *detrusor instability* (нестабільність детрузора: раптова сильна потреба в сечовипусканні через спазми м'язів сечового міхура), *detrusor muscle* (м'яз-детрузор: шар м'яза в стінці сечового міхура, який вичавлює сечу з сечового міхура), *elimination diets* (елімінаційні дієти: спосіб діагностики харчової алергії, при якому підозрювані продукти вилучаються з раціону по одному, доки не буде знайдено продукт, який викликає проблему), *ellagic acid* (елагова кислота: хімічна речовина, що міститься в деяких рослинах, таких як малина та полуниця, яка може допомогти захистити від раку), *embolic stroke* (емболічний інсульт: тип інсульту, який виникає, коли тромб, який утворився в іншому місці тіла, відривається та рухається по кровотоку, доки не блокує артерію, яка зазвичай постачає кров до мозку).

5. Терміни-аббревіатури.

Тлумачення медичних аббревіатур потребує спеціальних знань у цій галузі та підвищеної уваги. Слід наголосити на виникненні можливих труднощів при перекладі англійських медичних омонімічних скорочень, кількість яких стрімко зростає. Так, *Medical Abbreviations and Pharmaceutical Abbreviations Dictionary* пропонує не один варіант тлумачення таких аббревіатур, як “PCT” та “AT” 1) *PCT – plasma clotting time; PCT – plasmacrit test; PCT – plateletcrit volume; PCT – primary care team*; 2) *AT – aortic valve; AV – arteriovenous; AV – atrioventricular; AV – abomasal volvulus* [Психологічний словник 2007]. Зрозуміти тлумачення такої омонімічної аббревіатури можливо тільки при безпосередньому детальному вивченні історії хвороби будь-якої системи організму людини. Так, при роботі з історіями хвороб серцево-судинної, нервової та дихальної систем було виявлено, що кожне з наступних розглянутих лексичних скорочень може мати декілька різних значень [Соляненко 2018, с. 219].

За семантикою можна виділити такі види медичних термінів:

1) Синоніми - це слова, які мають однакове або близьке значення. Найпопулярнішими є абсолютні синоніми медичних термінів. Це пов'язано з тим, що медичний термін, як правило, є однозначним, тобто має одне лексичне значення. Наприклад, абсолютними синонімами медичних термінів є:

- назви частин і органів тіла: *armpit* (пахва), *chest* (грудна клітина), *oxygen bone* (киснева кістка);

- назви внутрішніх органів і частин: *tonsil* (мигдалина), *patella* (надколінок або колінна чашечка), *leg* (гомілка), *trachea* (трахея), *uterus* (матка);

- назви хвороб: *atrophy* (атрофія), *anemia* (анемія), *leukemia* (лейкоз, лейкемія, білокрів'я), *rubella* (краснуха), *scarlet fever* (скарлатина);

- назви процесів або дій: *absorb* (абсорбувати), *poisonous* (отруйний), *harmful* (шкідливий), *analeptic* (аналептичний), *antipyretic* (жарознижуючий), *dull* (притуплювати).

2) Існують стилістичні синоніми медичних термінів:

- назви частин і органів тіла: *abdomen* (живіт), *lower back* (поперек), *genitals* (статеві органи);

- назви захворювань: *atrophy* (атрофія), *flu* (грип).

3) Антоніми – це слова, які мають протилежне значення. Вони можуть бути визначені як два або рідше більше слів однієї мови, що належать до однієї частини мови, ідентичні за стилем і майже ідентичні за поширенням, асоційовані та вживані разом таким чином, що їхні денотативні значення виглядають протилежно. Наприклад: вдихати і видихати, закупорювати і розповсюджувати, поширювати, тонка кишка та товста кишка, мітоз і мейоз, поживні речовини та шкідливі речовини.

Отже, виділено та охарактеризовано такі типи термінів за структурою: корінна непохідна лексика; запозичена непохідна лексика; похідна лексика (терміни, утворені за допомогою суфіксації, терміни, утворені за допомогою префіксації, терміни, утворені за допомогою префіксально-суфіксального способу); терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділено такі види медичних термінів: синоніми та антоніми.

1.4. Структурно-семантичні особливості термінів галузі медичної психології та психіатрії

Психологічні та психіатричні терміни постійно збільшуються, з огляду на стрімкий динамічний розвиток двох окреслених наук. Загальновідомим є те, що вони перебувають в доволі тісному зв'язку з різними іншими науками, що надає їм міжпредметного характеру. При цьому спостерігається еволюційний розвиток людства, що також відбувається дуже швидко, з чим

пов'язане поширення психологічних та психіатричних термінів у побутовому мовленні.

1) терміни, утворені за допомогою суфіксації

- суфікс «-ity» та «-ness» зустрічається в іменниках, які здебільшого визначають певний ступінь, рівень чогось: *imbecility* (імбецильність: середній ступінь природженого недоумства), *frivolity* (легковажність: несерйозне ставлення до своїх висловлювань, дій, поведінки), *originality* (оригінальність: морально-психологічна риса, що визначає несхожість людини на інших, неповторність, самотність її духовного світу), *personality* (особистість: людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського значущого та індивідуального, неповторного), *irritability* (подрозливість: здатність живого організму відповідати на вплив зовнішнього середовища), *frigidity* (фригідність: зниження статевого потягу в жінок), *obduracy* (втрата здатності до співпереживань), *aggressiveness* (агресивність: загострення оборонного інстинкту), *expansiveness* (експансивність: нестриманість емоцій)? *happiness* (щастя: почуття задоволення або радості; загальний досвід задоволення та сенсу життя), *mindfulness* (уважність: практика, що бере свій початок у буддизмі, яка заохочує людей більш повно усвідомлювати поточний момент), *mindlessness* (бездумність: дія без повної уваги до свого оточення, поведінки чи внутрішнього досвіду).

- суфікс «-tion», «-enous» більшою мірою зустрічається в термінах, які є іменниками, що означають певний процес, який відбувається у психіці людини: *abstraction* (абстрагування: форма пізнавальної діяльності, в процесі якої відбувається відволікання від поодиноких, другорядних, випадкових властивостей і зв'язків предмета чи явища і виділення загальних, найважливіших, суттєвих з тим, щоб спростити шлях для досягнення мети), *reproduction* (відтворення: у свідомості відновлюється те, що колись сприймалося та трималося в пам'яті), *recognition* (впізнавання: відтворення зафіксованого в пам'яті), *satisfaction* (задоволення: відповідність потреб особистості наслідкам її взаємодії з оточенням), *suggestion* (навіювання:

будь-який психічний вплив однієї людини на іншу (прохання, наказ, переконування), що має за мету актуалізувати або змінити певні установки, ціннісні орієнтації чи вчинки людини, котра є об'єктом навіювання), *heterogeneous* (гетерогенний: неоднорідний, такий, що складається з різних за своїм складом частин), *exogenous* (екзогенний: зовнішнього походження, те, що виникає внаслідок зовнішніх причин, процесів), *endogenous* (ендогенний: стан, що обумовлюється внутрішніми причинами, які знаходяться у внутрішньому середовищі);

- суфікс «-ism»: *amoralism* (аморалізм: нігілістичне ставлення особистості до загальнолюдських моральних цінностей, принципів, зокрема елементарних норм людського співжиття), *antihumanism* (антигуманізм: нехтування проблемами людини, заперечення її цінності як особистості), *anthropomorphism* (антропоморфізм: перенесення притаманних людині властивостей і особливостей на явища природи, тварин, міфічних істот, внаслідок чого вони сприймаються як істоти, здатні відчувати, розуміти, прагнути до певної мети), *behaviorism* (біхевіоризм: напрямок в психології ХХ ст., який заперечував, що свідомість є предметом наукового дослідження, і зводив психіку до різноманітних форм поведінки, розглядаючи її як сукупність реакцій організму на стимули зовнішнього середовища), *egoism* (егоїзм: риса поведінки людини, що полягає в надмірній зосередженості на своєму «Я», замкненості у вузькому світі своїх індивідуальних інтересів, прагненні досягти своїх цілей за рахунок інших людей), *extremism* (екстремізм: схильність людини до крайніх поглядів або дій), *individualism* (індивідуалізм: характерна риса людини, що виражається в абсолютизації позицій, інтересів окремого індивіда та в протиставленні їх інтересам суспільства, групі людей, колективу), *fanaticism* (фанатизм: одержимість, надмірне захоплення якимись ідеями, поглядами чи справою), *transvestism* (трансвестизм: статеве задоволення при переодяганні в одяг протилежної статі).

2) терміни, утворені за допомогою префіксації

- префікс «*a-*» зустрічається в іменниках, які означають порушення певної здатності: *abasia* (абазія: нездатність ходити при схоронності рухів в ногах, відсутності парезів), *agraphia* (аграфія: порушення здатності писати, що виникають при різних розладах психіки під час писемної мови. Проявляються або як повна втрата здатності писати, або як грубе перекручування слів, пропуски складів і літер, як нездатність сполучити літери та склади в слова тощо), *acalculia* (акалькулія: порушення здатності рахувати внаслідок ураження певних ділянок кори головного мозку);

- префікс «*anti-*» зазвичай зустрічається в назвах лікарських препаратів: *antiandrogen* (антиандроген: препарат, який блокує або перешкоджає активності чоловічих статевих гормонів), *antibiotic* (антибіотик: речовина, яка вбиває або сповільнює ріст бактерій), *anticoagulant* (антикоагулянт: речовина, яка допомагає запобігти згортанню крові), *anticonvulsants* (протисудомні засоби: препарати, що використовуються для лікування судом), *antidepressant* (антидепресант: психіатричний препарат, який використовується для лікування розладів настрою, таких як депресія), *antiemetic* (протиблювотний засіб: препарат, який запобігає нудоті та блювоті), *antihistamine* (антигістамінні препарати: ліки, які лікують алергію та зменшують такі симптоми, як чхання та свербіж, блокуючи гістамін, речовину в організмі, яка викликає ці симптоми), *antileukotriene* (антилейкотрієн: тип ліків від астми, який зменшує набряк дихальних шляхів і запобігає напруженню м'язів поблизу дихальних шляхів), *antimicrobial* (протимікробний: загальний термін для антибіотиків та інших препаратів, які борються з мікроскопічними організмами в організмі, такими як бактерії, віруси, грибки та паразити), *antioxidant* (антиоксидант: речовини, які захищають організм від молекул, які пошкоджують клітини (вільні радикали); приклади включають бета-каротин, вітамін С, вітамін А та вітамін Е), *antipsychotic* (антипсихотик: препарат, який використовується для лікування шизофренії та інших важких психічних розладів; полегшує такі симптоми, як марення та галюцинації);

- префікс «*arthr-*» використовується у назвах хвороб, процедур та процесів, пов'язаних із суглобами: *arthritis* (артрит: стан, при якому суглоби запалені, спричиняючи біль, скутість, набряк і іноді втрату рухливості), *arthrocentesis* (артроцентез: процедура відведення рідини із суглоба за допомогою шприца), *arthrodesis* (артродез: з'єднання двох кісток для зменшення болю та забезпечення стабільності пошкодженого, артритного або болючого суглоба), *arthropathy* (артропатія: захворювання або розлад суглобів), *arthroplasty* (артропластика: хірургічне відновлення або заміна суглоба, як правило, для полегшення артрити або усунення аномалії), *arthroscopy* (артроскопія: процедура, під час якої хірург робить невеликий розріз на шкірі та вставляє крихітні лінзи, освітлювальні прилади та інші інструменти для діагностики або усунення проблем із суглобами);

- префікс «*de-*», «*dis-*», «*dys-*» зустрічається в іменниках, що характеризують процеси, які відбуваються не у відповідності з нормою: *decompensation* (декомпенсація: недостатнє відновлення порушених хворобою функцій), *defibrillation* (дефібриляція: подача електричного розряду в серце для зупинки аномального ритму та відновлення нормального серцебиття), *delusion* (марення: помилкове або ірраціональне переконання людини, незважаючи на докази протилежного), *dementia* (деменція: недоумство, придбане під час життя внаслідок органічного захворювання головного мозку), *demineralization* (демініралізація: процес, під час якого бактерії руйнують зубну емаль), *detoxification* (детоксикація: процес виведення шкідливих або токсичних речовин з організму людини), *disharmony* (дисгармонія: невідповідність між різними сторонами особистості: характером, інтелектом, здібностями), *dysthymia* (дистимія: розлад настрою у вигляді депресивно-тривожного з невдоволенням, дратівливістю), *dysphoria* (дисфорія: стан гнівливості з агресивними тенденціями на тлі зниженого настрою), *dysarthria* (дизартрія: порушення мовлення, викликане ураженням центрів мозку, що контролюють обличчя, рот, шию або горло), *dyspepsia* (диспепсія: біль або дискомфорт у верхній

частині живота; розлад шлунка або розлад травлення), *dysplasia* (дисплазія: аномальні зміни в клітинах тканини);

-префікс «*neuro-*» зустрічається в термінах, які вказують на зв'язок з нервами: *neuroleptics* (нейролептики: група лікарських речовин, які діють заспокійливо на центральну нервову систему та усувають страх, тривогу, напруженість, галюцинації, марення, а також посилюють дію наркотичних, снотворних та знеболюючих засобів), *neurolinguistics* (нейролінгвістика: галузь науки, яка межує з психологією, неврологією та лінгвістикою і вивчає мозкові механізми мовної діяльності та зміни в мовних процесах, які виникають при локальних ураженнях мозку), *neuropathy* (нейропатія: пошкодження нервів і, як наслідок, втрата чутливості, рухів або інших функцій), *neuropeptides* (нейропептиди: маленькі білки, які допомагають передавати сигнали між нервовими клітинами), *neurosyphilis* (нейросифіліс: рідкісна інфекція головного або спинного мозку, яка виникає, коли сифіліс не лікується протягом багатьох років), *neuropsychism* (нейропсихізм: теорія в природознавстві, відповідно до якої психіку мають лише істоти, які володіють нервовою системою), *neuroticism* (нейротизм: стабільність, що характеризується тенденцією до тривоги, частою зміною настрою та депресіями).

3. Терміни-складні слова: *autophilia* (автофілія: самозамилування), *agoraphobia* (агорафобія: різновид неврозу, що характеризується відчуттям страху перед відкритим простором тощо), *bipolarity* (біполярність: тип перебігу психічних захворювань при якому чергуються протилежні синдроми), *bradypsychism* (брадипсихізм: уповільнення всіх психічних процесів), *verbigeration* (вербігерація: мовна стереотипність, при якій відбувається беззмістовність повторення одних і тих же слів і словосполучень. Характерно для шизофренії), *gerontopsychiatry* (геронтопсихіатрія: розділ психіатрії вивчає психічні захворювання похилого віку), *heterosexuality* (гетеросексуальність: сексуальний потяг до осіб протилежної статі), *zoosemantics* (зоосемантика: дисципліна, що описує

комунікацію, спілкування тварин як своєрідну мову з позицій семантики, конкретніше – з погляду інформативного змісту комунікативних дій, що може відноситися до сфер упізнання, до мотивації поведінки і до відносин із середовищем), *zoophilia* (зоофілія: любов до тварин, здебільшого еротична, коли лібідо звернене на тварин), *iatrogeny* (іатрогенія: виникаючі в результаті неправильних дій лікаря, який здійснив на пацієнта ненавмисний нав'юваний вплив (наприклад, необережним коментуванням особливостей захворювання), несприятливі зміни психічного стану і психогенні реакції, що спричиняють виникнення неврозів).

4. Терміни-словосполучення більшою мірою є

- характеристиками станів: *alcohol abuse* (зловживання алкоголем: продовження вживання алкоголю, незважаючи на соціальні чи міжособистісні проблеми, пов'язані з алкоголем), *alcohol dependence* (алкогольна залежність: хронічне прогресуюче захворювання, що характеризується надмірним і часто компульсивним вживанням алкоголю, порушенням контролю над вживанням алкоголю, вживанням алкоголю, незважаючи на несприятливі наслідки, і симптомами відміни після припинення вживання алкоголю);

- назвами хвороб: *alopecia areata* (гніздова алопеція: аутоімунний стан, який проявляється у вигляді часткового випадання волосся на шкірі голови, що може призвести до постійного випадання волосся), *alopecia totalis* (тотальна алопеція: випадання волосся, що охоплює всю шкіру голови), *alopecia universalis* (універсальна алопеція: випадання волосся по всьому тілу),

instrumental aggression (агресія інструментальна: відрізняється тим, що мета дії суб'єкта, який виявляє агресію, нейтральна і агресія використовується лише як засіб для досягнення цієї мети), *reactive aggression* (агресія реактивна: виникає як реакція суб'єкта на фрустрацію і супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті), *general activity* (активність загальна: одна зі сфер прояву темпераменту. Визначається інтенсивністю й

обсягом взаємодії людини із середовищем), *abnormal activity* (активність наднормативна: одна з форм прояву активності надситуативної. Проявляється в прагненні індивіда або групи підвищити офіційні вимоги суспільства до деякого виду діяльності), *searching activity* (активність пошукова: поведінка, спрямована на зміну ситуації або ставлення до неї за відсутності певного прогнозу її результатів, але при постійному урахуванні ступеня її ефективності), *white fever* (біла гарячка: найбільш поширений синдром при хронічному алкоголізмі, що характеризується дезорієнтованістю, зоровими та ін галюцинаціями, повної безсонням і тремтінням всього тіла).

- вживаються, коли одне зі слів позначає певну частину, з якою пов'язаний термін. Наприклад, *cognitive behavioral therapy* (когнітивно-поведінкова терапія: форма терапії, яка спрямована на розпізнавання та зміну негативних думок і поведінки), *cognitive function* (когнітивна функція: усі механізми мозку, пов'язані з мисленням, міркуваннями, навчанням і запам'ятовуванням), *cognitive impairment* (когнітивні порушення: проблеми з пам'яттю, мовою, мисленням або іншими функціями мозку, варіюючи від легкого до серйозного).

Часто зустрічаються терміни, де першим словом є «комплекс», що означають певне відхилення від норми: *Electra complex* (комплекс Електри: несвідомий еротичний потяг дівчини до батька і пов'язані з цим негативні установки до матері).

Також нерідко можна зустріти терміни, де слово «мислення» поєднується з певним прикметником, що означає певну патологію мислення: *incoherent thinking* (мислення інкогерентне: втрата здатності утворювати асоціативні зв'язки між сприйняттям, уявленням, поняттями, відображати дійсність у зв'язках. Втрата здатності до елементарних узагальнень, аналізу й синтезу), *paralogical thinking* (мислення паралогічне: патологія мислення, за якого порушується логіка. Певне поняття замінюється символом, знаком, зрозумілим тільки хворому, через що він робить необґрунтовані й безглузді

висновки), *persistent thinking* (мислення персевероване: одноманітне повторення одних і тих самих думок, відповідей за різкого утруднення й сповільнення асоціативних процесів. Спостерігається при шизофренії й органічних ураженнях мозку), *accelerated thinking* (мислення прискорене: стан мислення, за якого збільшується кількість асоціацій, думок і прискорюється їх перебіг. Одне уявлення одразу змінюється іншим), *reasoning thinking* (мислення резонерське: мислення, що характеризується доводами, які не ґрунтуються на фактах, порожніми вербальними посиленнями, котрі не відповідають темі розмови й не досягають мети. Безмістовні і бідні судження можуть бути викладені у правильній формі), *disconnected thinking* (мислення розірване: патологія мислення, яка проявляється розриванням смислових зв'язків між поняттями із збереженням граматичної та синтаксичної форм речення).

За семантикою найчастіше зустрічаються серед медичних термінів галузі психології та психіатрії синоніми: *proactive inhibition* (гальмування проактивне) – *progressive inhibition* (гальмування прогресивне), *hypnotism* (гіпнотизм) – *hypnosis* (гіпноз), *formative experiment* (експеримент формуючий) – *transformative experiment* (експеримент перетворюючий), *nonconformism* (нонконформізм) – *negativism* (негативізм), *qualitative memory* (пам'ять когнітивна) – *short-term memory* (пам'ять короткострокова), *imagination* (уява) – *fantasy* (фантазія).

Отже, серед психологічних та психіатричних термінів, кількість яких невпинно зростає, зустрічаються терміни, утворені за допомогою суфіксів «-ity», «-ness», «-tion», «-enous», «-ism»; префіксів «a-», «anti-», «arthr-», «de-», «dis-», «dys-»; терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділити антоніми, аббревіатури, але найчастіше терміни-синоніми.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Розглянувши перший розділ, ми дослідили історію виникнення та розвитку термінології. Окремо було надано коротку характеристику розвитку української термінології.

Проаналізовано наявні трактування дослідниками поняття «термін», на основі чого запропоновано власну дефініцію: термін – це слово або словосполучення, яке використовується в конкретній науковій або технічній мові для найменування спеціального поняття, явища чи предмета.

Виокремлено шість основних ознак, які мають бути властиві терміну: належність до певної терміносистеми; наявність самого визначення, що чітко встановлює значення терміну; максимально точна, детальна і лаконічна передача сутності поняття; лінгвістична правильність; відсутність емоційно-експресивного забарвлення; гнучкість. Наведено класифікацію термінів на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві.

Виділено та охарактеризовано такі типи термінів за структурою: корінна непохідна лексика; запозичена непохідна лексика; похідна лексика (терміни, утворені за допомогою суфіксації, терміни, утворені за допомогою префіксації, терміни, утворені за допомогою префіксально-суфіксального способу); терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділено такі види медичних термінів: синоніми та антоніми.

З'ясовано, що серед психологічних та психіатричних термінів, кількість яких невпинно зростає, зустрічаються терміни, утворені за допомогою суфіксів «-ity», «-ness», «-tion», «-enous», «-ism»; префіксів «a-», «anti-», «arthr-», «de-», «dis-», «dys-»; терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділити антоніми, аббревіатури, але найчастіше терміни-синоніми.

Дослідивши особливості формування та систематизації термінів галузі медичної психології та психіатрії було зроблено висновок що їх структура не є однорідною, а кількість типів та видів використовуємих термінів, що застосовується у галузі, є однією з найбільших серед усіх медичних спеціальностей. Одним з факторів до цього є характерна вузька

направленість терміносистем медичної психології та психіатрії, з обов'язковим збереженням використання в її полі загальномедичної термінології. Поліморфність термінів розглядаємого нами суб'єкту, та їх кількісна перевага у зрівнянні з іншими медичними галузями, диктується наявністю певного обсягу спеціалізованих, «нових» слів, та їх утворень, за допомогою суфіксації, префіксації, аббревіатур, тощо. Звернувши увагу на особливості термінів саме досліджуваної галузі, можна виявити що більшість з них є складеними, або так званими, термінами-словосполученнями. Ця відмінність є характерною – вона аргументується фактом відносної новизни цих термінів, та відповідно, новими вимогами до їх складання – де першочерговою є вичерпність поняття, його об'ємність. Ця ж сама особливість термінології досліджуваної галузі підкреслює ще одну – зменшення ролі використання термінів греко-латинського походження, на користь англіцизмів.

Дослідивши типи та види медичних термінів за семантикою та структурою можливо зауважити що кількість термінів англійського походження найбільш висока саме у галузі психології та психіатрії, на відміну від інших медичних спеціальностей, де традиційно й досі використовують суфіксально-префіксальний спосіб творення термінів від латинських або грецьких мовних одиниць.

Таким чином ми маємо змогу побачити довгострокову перспективу подальшого росту та розвитку термінології цієї галузі – вона невпинно розвивається та змінюється під впливом новітніх наукових досліджень та здобутків, набуває нових форм, динамічно самовдосконалюється.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХІАТРІЇ

2.1 Тактики та стратегії перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії

Переклад медичних термінів та текстів загалом має відповідати різноманітним вимогам та правилам, які стосуються текстів оригіналу. Медичний переклад є дуже спеціалізованим і потребує багато уваги, щоб мати точно перекладати різноманітні документи, від етикеток до листівок, медичних журналів до журналів пацієнтів, навчальних матеріалів до патентів. Переклад медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії стосується психологічного, психічного здоров'я пацієнта та впливають на його життя, тому якість такого перекладу має бути дуже високою.

Деякі стандарти, яких дотримуються постачальники послуг перекладу, включають ISO 9001, ISO 13485 для виробництва медичних пристроїв і EN 15038 для якості постачальників перекладів, встановлені Європейським Союзом.

Як правило, перекладачі медичної термінології повинні добре знати свої робочі мовні пари; глибше розуміти відмінності в культурі різних країн; знати фізіологію та анатомію; знати безпосередньо медичні терміни та їх значення; повністю розуміти етичні питання; володіти першокласними навичками письма своїми робочими мовами; мати сильні навички дослідження, аналізу та читання; мати доступ до відповідних довідкових матеріалів і ресурсів тощо.

Переклад – це складне завдання, під час якого зміст тексту мовою оригіналу потрібно донести до читача іншою мовою. Іншими словами, переклад можна визначити як кодування значення та форми в цільовій мові

за допомогою декодованого значення та форми вихідної мови. Різні дослідники-теоретики пропонують різні визначення перекладу.

Слово стратегія використовується в багатьох контекстах. У перекладознавстві багато теоретиків широко використовують термін стратегії перекладу, але з деякими значними відмінностями у значенні та перспективі, з якої вони дивляться на нього. Найбільш загальні тлумачення слова стратегія:

- це довгостроковий план дій, спрямований на досягнення певної мети;
- це спланована, обдумана, цілеспрямована (має визначений результат) процедура, що досягається за допомогою послідовності кроків, які підлягають моніторингу та модифікації;
- набір явних розумових і поведінкових кроків, які використовуються для досягнення певного результату.

Очевидно, що ці визначення є загальними і можуть стосуватися різних галузей дослідження. Стратегії перекладу мають свої особливості, за допомогою яких можна їх правильно зрозуміти.

Загалом, перекладач використовує стратегію, коли він/вона стикається з проблемою під час перекладу тексту; це означає, що коли перекладач перекладає текст буквально, стратегії перекладу можуть не знадобитися. Стратегії не є очевидними та тривіальними. Хоча, коли здійснюють переклад слово в слово і користуються словником, новачки в галузі перекладу вважають, що зробили хороший переклад; вони не розуміють, що проблема все ще існує і можливо потрібно внести зміни на деяких рівнях перекладу. Тому вирішення проблем є найважливішою функцією стратегій.

Проблеми перекладу поділяються на дві основні категорії: лексичні проблеми та синтаксичні.

У тлумаченні лексичних проблем, незважаючи на те, що слова є сутностями, які посилаються на об'єкти чи поняття, слово в одній мові не

може бути замінено словом на іншій мові, коли йдеться про ті самі поняття чи об'єкти. Їх можна поділити на п'ять підкатегорій:

- пряме/денотативне значення (цей вид значення відноситься до тих слів вихідного тексту, які можна зіставити зі словами цільового тексту «без пропуску зображень» (наприклад, мати, батько тощо);
- лексичне значення (відноситься до слів або фраз, які здаються еквівалентними, хоча в цій ситуації це може бути не так; перекладач повинен усвідомлювати намір поза словами, щоб не спотворити повідомлення автора);
- метафоричний вислів (ця підкатегорія відноситься до проблемних питань перекладу ідіом і подібних виразів);
- смислові пустоти (ця підкатегорія включає ті слова та/або вирази, які представляють поняття, які не можна знайти в інших спеціальних спільнотах. Близькі еквіваленти можна знайти, хоча точний неможливо);
- власні назви (хоча власні імена стосуються окремих осіб і можуть бути транскрибовані з однієї мови на іншу, іноді конкретне значення, яке вони несуть, яке не існує в цільовій мовній спільноті, може бути втрачено.

Іншою основною категорією проблем перекладу є синтаксичні проблеми; не можна знайти двох мов, які мають абсолютно ідентичні системи структурних організацій (тобто структура мови змінюється від однієї мови до іншої). Ці відмінності включають: класи слів; мови відрізняються одна від одної внутрішнім словотвором класифікації мов; граматичні відношення [26].

Перекладацька стратегія – програма перекладацьких дій; метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови мовою перекладу комунікативної інтенції відправника з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей оратора, базового рівня, мовної надкатегорії й підкатегорії. Стратегія перекладу – це програма здійснення перекладацької діяльності, що формується на основі загального підходу перекладача до виконання перекладу в умовах певної

комунікативної ситуації двомовної комунікації, яка визначається специфічними особливостями цієї ситуації й метою перекладу, а також визначає характер професійної поведінки перекладача в рамках певної комунікативної ситуації [Ніколаєва 2018, с.111].

Вибір стратегії перекладу залежить від великої кількості об'єктивних факторів: стан оригінального тексту, суб'єктивні вподобання перекладача, цільова аудиторія, для якої призначається переклад, стан цільової полісистеми тощо. Результати процесу перекладу обумовлюються ступенем смислової близькості перекладу оригіналу, жанрово-стилістичною належністю текстів оригіналу та перекладу, прагматичними чинниками, що впливають на вибір варіанта перекладу [Ніколаєва 2018, с.112].

Ознаки перекладацьких стратегій: застосовуються в процесі здійснення перекладу, передбачають маніпулювання текстом, є цілеспрямованими, зосереджені на проблемі, застосовуються перекладачем свідомо, є інтерсуб'єктивними.

Науковці виділяють три групи перекладацьких стратегій:

1) конативні стратегії, які виражають спрямованість на адресата взаємодії з урахуванням змісту й функцій спілкування;

2) особистісні перекладацькі стратегії – закономірності когнітивного оброблення інформації (сприймання, інтерпретація та породження), що визначаються рисами характеру перекладача;

3) когнітивно-лінгвістичні стратегії ґрунтуються на лінгвістичних і текстових знаннях перекладача: знання про когнітивну, емоційну, естетичну інформацію та особливості її вербалізації [Ніколаєва 2018, с.112].

Різні вчені пропонують різні типи, категоризації та класифікації стратегій відповідно до їхніх конкретних перспектив.

Отже, встановлено, що переклад медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії стосується психологічного, психічного здоров'я пацієнта та впливають на його життя, тому якість такого перекладу має бути дуже високою. Перекладачі мають дотримуватись стандартів ISO 9001, ISO

13485 та EN 15038, встановлених Європейським Союзом. Для цього вони використовують перекладацькі стратегії. Перекладач використовує стратегію, коли він/вона стикається з проблемою під час перекладу тексту; це означає, що коли перекладач перекладає текст буквально, стратегії перекладу можуть не знадобитися. Проблеми перекладу поділяються на дві основні категорії: лексичні проблеми (пряме\денотативне значення, лексичне значення, метафоричний вислів, смислові пустоти, власні назви) та синтаксичні. Наведено дефініції «перекладацька стратегія» та «стратегія перекладу», перелік об'єктивних факторів, що впливають на вибір стратегії перекладу, ознаки та групи (конативні стратегії, особистісні перекладацькі стратегії, когнітивно-лінгвістичні стратегії) перекладацьких стратегій.

2.2. Способи перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії

Існує три категорії медичних термінів, кожна з яких використовується в межах своєї групи люди для спілкування, інформації та документації [Fogelberg, Petersson 2006] :

- наукові медичні терміни, які використовуються серед професійного медичного персоналу;
- загальні медичні терміни, що використовуються між медичним персоналом і пацієнтами;
- медичні терміни, що використовуються серед медичного персоналу (часто жаргон).

Медичні терміни здебільшого використовуються для опису діагнозів, органів тіла та захворювань. Пол Віней та Жан Дарбелнет визначили 7 основних процедур, класифікованих як прямий (або буквальный) або похилий переклад [Vinay .P., Darbelnet J. 1995].

Прямим перекладом є: запозичення, калька і дослівний переклад. Процедури похилого перекладу: транспозиція, модуляція, еквівалентність та

адаптація. Ці сім основних процедур доповнюються протилежними парами, крім компенсації та інверсії. Дослівний переклад і транспозиція є найбільш домінуючими прийомами перекладу, якими користуються перекладачі.

При перекладі медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії потрібно враховувати їх лексичні особливості, а також те, що вони є доволі динамічною категорією, тобто можуть доволі радикально чи частково змінюватись. Під час здійснення такого перекладу, особа, яка це робить, повинна володіти знаннями щодо походження, критеріїв класифікації, способів утворення таких термінів та зокрема щодо особливостей їх перекладу.

Способи перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії:

1) транскодування вважається одним із найпростіших способів перекладу на лексичному рівні. Його сутність полягає у тому, що вихідна лексична одиниця (термін англійською мовою) побуквенно або пофонемно передається за допомогою українського алфавіту. Зазвичай цей спосіб застосовується у випадках, коли в українській культурі мовлення та медичній науці немає відповідного поняття та перекладного еквіваленту і перекладач не знаходить українські слова, що змогли б передати зміст поняття, задовольняючи вимоги термінотворення. Також транскодування застосовується у випадках, коли термін українською мовою складається з міжнародних терміноелементів, що мають латинське чи давньогрецьке походження.

Приклади транскодування:

Англійською	Українською	Коментар
<i>Abulia</i>	Абулія	Адекватний переклад. Термін утворено з греко-латинської

<i>Dementia</i>	Деменція	одиниці. Адекватний переклад. Термін утворено з греко- латинської одиниці.
<i>Interview</i>	Інтерв'ю	Переклад терміну не відображає його сутності. Більш того він створює омонім, який може збентежити читача.
<i>Leader</i>	Лідер	Переклад адекватний. Утворено від слова <i>lead</i> – ведучий.
<i>Meditation</i>	Медитація	Переклад адекватний.
<i>Optimism</i>	Оптимізм	Переклад адекватний. Термін загального значення.
<i>Paradigm</i>	Парадигма	Переклад адекватний.

Калькування, як метод перекладу, часто використовується під час перекладу термінів, що відносно недавно увійшли в загальний вжиток.

Існує чимало важливих факторів, від яких залежить ефективність використання методу калькування, у той час як один з ключових чинників наявність спільних понять у мові оригіналу та мові перекладу [Застріжна 2018]. Доречно зауважити, що метод використовується не лише в сфері медичного перекладу, а й в інших сферах. Основою принципу роботи вищезазначеного методу є безпосередня заміна складових частин, які часто є морфемами або словами, їхніми лексичними відповідниками в мові перекладу [Великодний 2017]. Певною мірою, саме калькування сприяє створенню нових одиниць, що є копією структури вихідних лексичних одиниць. Дуже часто калькування ототожнюється з буквальним перекладом, коли відповідниками простих або складних слів вихідної мови в мові перекладу обираються, у більшості випадків, перші за порядком відповідники у словнику. Предметом використання методу калькування часто виступає переклад похідних, складних, або складно-похідних слів, за умови, що перекладений відповідник не суперечить нормам вживання і сполучуваності слів у мові перекладу [Великодний 2017].

Приклади калькування:

Англійською	Українською	Коментар
<i>Absolute thinking</i>	Абсолютне мислення	У даному випадку переклад адекватний, за неможливістю підбора іншого еквіваленту.
<i>Affective disorder</i>	Афективний розлад	Переклад адекватний. <i>Disorder</i> – безлад, гармидер, у контексті

		медичного терміна набуває значення «розлад», «хвороба».
<i>Cognition</i>	Когніція	Термін загального значення. Переклад адекватний.
<i>Cognitive dissonance</i>	Когнітивний дисонанс.	Переклад відображає суттність терміну. Стан при якому розумові процеси людини не можуть збагнути певні логічні конструкції.
<i>Cognitive process</i>	Когнітивний процес	Переклад відображає суттність терміну. Психофізіологічний процес при якому людина накоплює необхідні базові знання для виживання, або адаптації у навколишньому світі
<i>Metapathology</i>	Метапатологія	У цьому випадку переклад не

Self-schema

Я-концепція

відображає
сутності поняття.
Термін який
використовується у
гуманістичній
психології.
Відображає
порушення
психічний
процесів, які
сталися через
незадовільнення
потреб, які
знаходяться на
верхівці піраміди
за А. Маслоу
Переклад не
розкриває сутності
терміну.
Самооцінка, яка
відображає
довготривале
увлення про самого
себе, а не тільки
стан «у цю
секунду».

Описовий переклад застосовується у випадках заміни терміну на англійській мові словом чи словосполученням, який передає його зміст описово. Такий спосіб перекладу повинен чітко й точно передавати сутність

поняття, синтаксична структура словосполучення має бути простою, а опис при цьому – не дуже докладним.

При застосуванні описового перекладу важливо слідкувати за тим, щоб словосполучення в мові перекладу точно і повно передавало всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу. Перед застосуванням цього прийому перекладу неологізмів необхідно виконати попередню умову правильності перекладу неологізмів – переконатися, що в мові перекладу відсутній перекладний відповідник (зрозуміло, що перекладні словники ще не могли його зафіксувати, проте він може бути зафіксований, зокрема у вже перекладеній нещодавно літературі), щоб правильно розкрити зміст позначеного неологізмом поняття. Порівняно з транскодуванням, завдяки описовому перекладу досягається більша прозорість змісту поняття, позначеного відповідником неологізму [Коесник, Белікова 2010, с.723].

Разом з тим, описовий переклад характеризується такими недоліками: 1) при його застосуванні можливо неточне або не чітке тлумачення змісту поняття, позначеного неологізмом; 2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість (а тому такі багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто, від них важко, якщо взагалі можливо, утворити похідні терміни) [Чередниченко 2005].

Приклади описового перекладу:

Англійською	Українською	Коментар
<i>Associative strength</i>	Асоціативні зв'язки	Переклад адекватний. <i>Strength</i> – сила, але в контексті терміна набуває іншого значення, а саме «зв'язок».
<i>Choice reaction time</i>	Час реакції	Переклад

		адекватний. При цьому включення у назву терміна перекладу <i>choice</i> , не є обов'язковим.
<i>Cognitive behavior therapy</i>	Когнітивно-поведінкова терапія	Переклад адекватний. Відображає сутність терміна, та методики що він використовує.

Отже, за нашими спостереженнями найбільш універсальним та ефективним способом перекладу є описовий метод. За допомогою певних семантичних конструкцій, він допомагає перекладачу найбільш влучно сформулювати термін, який відповідає сутності називаємого поняття. Вибір перекладацького методу перш за все залежить від продуктивності його номінативної функції та передачі основного сенсу терміна.

Охарактеризовано способи перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії: 1) транскодування: вихідна лексична одиниця (термін англійською мовою) побуквенно або пофонемно передається за допомогою українського алфавіту. Приклади: *abulia* – абулія, *dementia* – деменція, *interview* – інтерв'ю, *leader* – лідер, *meditation* – медитація, *optimism* – оптимізм, *paradigm* – парадигма; 2) калькування: безпосередня заміна складових частин, які часто є морфемами або словами, їхніми лексичними відповідниками в мові перекладу. Приклади: *absolute thinking* – абсолютне мислення, *affective disorder* – афективний розлад, *cognition* – когніція, *cognitive dissonance* – когнітивний дисонанс, *cognitive process* – когнітивний процес, *metapathology* – метапатологія, *self-schema* – я-концепція; 3) описовий переклад: азаміни терміну на англійській мові словом

чи словосполученням, який передає його зміст описово. Приклади: *associative strength* – асоціативні зв'язки, *choice reaction time* – час реакції, *cognitive behavior therapy* – когнітивно-поведінкова терапія.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

При перекладі медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії, та текстів у яких вони використовуються можна зіткнутися з певними проблемами.

Лексична проблема є однією з найпоширеніших – враховуючи контекст термінів, їх україномовні еквіваленти або відсутні, або є дуже далекими від фактичного змісту; вони не відображають семантичного значення перекладаемого терміна, та не є вичерпними.

Синтаксична проблема перекладання медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії є другою за своїм значенням, та являє собою окрему ланку проблематики цього питання. У якомусь сенсі вона є набагато складнішою для вирішення – на відміну від лексичної розбіжності в перекладі, де розв'язання проблеми може бути вирішено за допомогою утворення відповідних семантичних конструкцій що описують той чи інший термін, або підбору найбільш підходящих еквівалентів, синтаксична проблематика базується на структурній не тотожності різних мов, їх граматичних відмінностях, різниці принципу їх терміноутворення.

Таким чином, синтаксична проблема перекладу, особливо по відношенню до перекладання медичних термінів, є дуже складною та вимагає від спеціаліста-перекладача високих професійних якостей у купі з розумінням алгоритмів її вирішення.

Ці проблеми створили необхідність використовувати певні перекладацькі стратегії та методи, які ми дослідили.

Транскодування, є одним з найпростіших, але разом з тим, найбільш вживаним методом перекладання медичних текстів. Нажаль, форма

перекладу яку пропонує цей метод не є оптимальною з точки зору семантичного осягнення змісту терміна. Не зважаючи на те що метод транскодування використовується зазвичай для перекладу термінів, що мають греко-латинське походження, а себто, можуть бути переведені побуквено або пофонемно за допомогою українського алфавіту – цей метод не завжди задовольняє основні вимоги термінотворення.

Калькування, як наступний перекладацький прийом, має свої переваги та недоліки. До перших можемо віднести те що цей метод доречний при перекладі неологізмів, або тих термінів які не мають фактичних еквівалентів через їх новизну та нещодавнє створення. Недоліком залишається те що калькування не спроможне цілісно розкрити контекст поняття, що може заплутати та збентежити читача.

Описовий переклад є свого роду компромісом між вищенаведеними методами. Він універсальний, та допомагає використати описові конструкти щоб розкрити семантичні особливості терміна. Його недоліками залишається порушення вимоги до стислості, та неможливість створення похідних, так як терміни створені за допомогою описового переклада є складеними, та зазвичай доволі громіздкими.

ВИСНОВКИ

Досліджено історію виникнення та розвитку термінології. Умовно виділено шість етапів в започаткуванні, розвитку та становленні термінології як науки: етап зародження (з 2600 р. до н.е. до ХХ ст.), появи перших підходів до стандартизації (1930-1960 рр.), виникнення першої одномовної, двомовної та багатомовної термінології на основі наукових досліджень (1960-1975 рр.), усвідомлення суспільством важливості термінології, яка впливає на стандартизацію, гармонізацію передачі наукових і технічних знань (1975-1985 рр.), створення нових мереж для міжнародної співпраці, наукового обміну, організацію навчання термінології (1985-1990 рр.), створення нових парадигм та теоретичних підходів (1990 рр. і до сьогодні). Окремо надано коротку характеристику розвитку української термінології. Стверджується, що виділяють віденську, радянську і празьку, які виникли завдяки внеску дослідників-термінологів. Розкрито внесок основоположника термінології О. Вюстера, яким було створено міжнародні принципи стандартизації термінології. Окреслено наявні підходи до тлумачення поняття термінології як науки, на основі чого з'ясовано, що термінологія це наука про слова чи сталі вирази, що використовуються у галузі спеціальних знань. Основний елемент термінології – концепція (вся термінологічна робота має базуватись на аналізі та структуруванні понять і зв'язків між ними). Відмежовано поняття «термінологія», «термінографія», «лексикологія», «лексикографія». Встановлено, що об'єктом дослідження термінології є суспільні відносини, які виникають між фахівцями певної галузі при вживанні термінів; предмет вивчення – термін як мовна одиниця; методи дослідження – статистичний, аналітичний.

Проаналізовано наявні трактування дослідниками поняття «термін», на основі чого запропоновано власну дефініцію: термін – це слово або словосполучення, яке використовується в конкретній науковій або технічній

мові для найменування спеціального поняття, явища чи предмета. Виокремлено шість основних ознак, які мають бути властиві терміну: належність до певної терміносистеми; наявність самого визначення, що чітко встановлює значення терміну; максимально точна, детальна і лаконічна передача сутності поняття; лінгвістична правильність; відсутність емоційно-експресивного забарвлення; гнучкість. Наведено класифікацію термінів на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві.

Виділено та охарактеризовано такі типи термінів за структурою: корінна непохідна лексика; запозичена непохідна лексика; похідна лексика (терміни, утворені за допомогою суфіксації, терміни, утворені за допомогою префіксації, терміни, утворені за допомогою префіксально-суфіксального способу); терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділено такі види медичних термінів: синоніми та антоніми.

З'ясовано, що серед психологічних та психіатричних термінів, кількість яких невпинно зростає, зустрічаються терміни, утворені за допомогою суфіксів «-ity», «-ness», «-tion», «-enous», «-ism»; префіксів «a-», «anti-», «arthr-», «de-», «dis-», «dys-»; терміни-складні слова; терміни-словосполучення. За семантикою можна виділити антоніми, аббревіатури, але найчастіше терміни-синоніми.

Встановлено, що переклад медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії стосується психологічного, психічного здоров'я пацієнта та впливають на його життя, тому якість такого перекладу має бути дуже високою. Перекладачі мають дотримуватись стандартів ISO 9001, ISO 13485 та EN 15038, встановлених Європейським Союзом. Наведено основні варіанти підходів до тлумачення змісту слова «стратегія». Стверджується, що перекладач використовує стратегію, коли він/вона стикається з проблемою під час перекладу тексту; це означає, що коли перекладач перекладає текст буквально, стратегії перекладу можуть не знадобитися. Проблеми перекладу поділяються на дві основні категорії: лексичні проблеми (пряме\денотативне значення, лексичне значення, метафоричний

вислів, смислові пустоти, власні назви) та синтаксичні. Наведено дефініції «перекладацька стратегія» та «стратегія перекладу», перелік об'єктивних факторів, що впливають на вибір стратегії перекладу, ознаки та групи (конативні стратегії, особистісні перекладацькі стратегії, когнітивно-лінгвістичні стратегії) перекладацьких стратегій.

Виявлено, що найбільш продуктивним методом перекладу є описовий метод. За його допомогою вдається найбільш влучно сформулювати термін, який відповідає сутності називаємого поняття. Вибір перекладацького методу перш за все залежить від продуктивності його номінативної функції та передачі основного сенсу терміна, що й було продемонстровано при використанні саме описового методу перекладу

Охарактеризовано способи перекладу медичних термінів галузі медичної психології та психіатрії: 1) транскодування: вихідна лексична одиниця (термін англійською мовою) побуквенно або пофонемно передається за допомогою українського алфавіту. Приклади: *abulia* – абулія, *dementia* – деменція, *interview* – інтерв'ю, *leader* – лідер, *meditation* – медитація, *optimism* – оптимізм, *paradigm* – парадигма; 2) калькування: безпосередня заміна складових частин, які часто є морфемами або словами, їхніми лексичними відповідниками в мові перекладу. Приклади: *absolute thinking* – абсолютне мислення, *affective disorder* – афективний розлад, *cognition* – когніція, *cognitive dissonance* – когнітивний дисонанс, *cognitive process* – когнітивний процес, *metapathology* – метапатологія, *self-schema* – я-концепція; 3) описовий переклад: азаміни терміну на англійській мові словом чи словосполученням, який передає його зміст описово. Приклади: *associative strength* – асоціативні зв'язки, *choice reaction time* – час реакції, *cognitive behavior therapy* – когнітивно-поведінкова терапія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н.М., Білокамінська В.Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*, 2015. № 2. С. 126-128
2. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
3. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г.В., Теглівець Ю.В. Основи термінознавства: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 166 с.
4. Вакуленко М.О. Синтез дескриптивного та прескриптивного підходів у сучасній кодифікації українського наукового термінолексикону: дис. д-ра філол. наук. Київ, 2020. 432 с.
5. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
6. Васенко Л. А. Фахова українська мова : навч. посібник/ Л. А. Васенко, В. В. Дубічинський, О. М. Кринець. К. : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
7. Великодний О.І. Основні способи перекладу медичної термінології. Переклад та міжкультурна комунікація. Перекладацькі інновації: матеріали VII Всеукраїнської Студентської Науково-Практичної Конференції. Суми, 2017. С. 64-66.
8. Главацька Ю. Термінологічне поле vs терміносистема: принципи наповнення та структуризації термінологічного поля в мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 21. С.15–18
9. Глущенко В.А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*, 2010. № 6. С. 32–44.

10. Дев'ятко Ю. С. Дериваційна характеристика медичних термінів (на матеріалі стоматологічних текстів). *Вісник Одеського національного університету*. 2019. Том 24. № 1(19). С. 21–28
11. Дев'ятко Ю.С. Типологія стоматологічної термінології в українській і англійській мовах та її лексикографічне відтворення: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2021. 389 с.
12. Дубічинський В.В. Функції термінографічних праць. *Зб. наук. праць "Українська термінологія та сучасність"*. 2013. Вип. ІХ. С. 112–118.
13. Дудок Р. І. Міжмовні процеси інтерференції в термінологічній системі англійської мови. *Термінологічний вісник*. 2017. Вип. 4. С. 129–135
14. Дудок Р. І. Термін та його структурно-семантичний потенціал. *Вісник СумДУ*, 2006. №3 (87). С. 119–123.
15. Д'яков А. С. Основи термінотворення : семантичний та соціолінгвістичний аспекти: монографія/ А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. К. : Вид. дім "Academia", 2004. 220 с.
16. Д'яков А. С, Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: Вид.дім "КМ Academia", 2000. 218с.
17. Закреницька Л. А. Термінологічна насиченість англомовних різножанрових фахових текстів (на матеріалі дискурсу християнського богослов'я). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 5. С. 191–195
18. Застріжна Л.В. Лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава : Астроя, 2018. С. 87–91

19. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

20. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов : Вища школа 1976. 128 с.

21. Кияк Т. Р. Латинська транслітерація як складова частина українського правопису. Доп. та повід. Міжнар. наук. конф. «Відтворення українських власних назв(антропонімів і топонімів) іноземними мовами», (Київ, 7-8 грудня 1993 р.). К.: МНВП «ІТГ», 1995. С. 30-47

22. Кияк Т.Р., Науменко А.Л., Огуй О. Д. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.

23. Колесник А.О., Белікова О.Ф. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. *Економічна стратегія і перспективи розвитку торгівлі та послуг*, 2010. Вип.1. С.719-727

24. Медична термінологія: навч. посіб. для студ. спеціальності 163 «Біомедична інженерія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського: уклад. О.Я. Беспалова. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 61 с.

25. Ніколаєва Т.М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*, 2018. Т. 29 (68). №1. С. 110-115

26. Овчаренко Н. Теоретичні передумови дослідження терміносистем (на матеріалі сучасної української термінології). *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 20. С. 172-175

27. Середюк Б.П. Використання методу калькування у процесі перекладу медичної термінології з англійської мови на українську. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*, 2019. №4. С. 148-149

28. Соляненко О.Л. Особливості творення та вживання аббревіатур медичної термінології в англomовних історіях хвороб. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*, 2018. Вип. 16. С.217-225
29. Термінологія: навч. Посіб./ Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 172 с.
30. Фурт Д.В., Дмитрук Л.А. Термінологія: навч. посіб. Кривий Ріг, 2020. 172 с.
31. Чередниченко, О. І. Теорія і практика перекладу [Текст] / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2005. 370 с
32. Черкасов В. Г. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти). Вінниця : Нова книга, 2010. 392 с.
33. Brenes P. Terminology for beginners. 2017. URL: <https://indd.adobe.com/view/2e8446fc-54d9-41e9-845a-a5b945dac0a0> (дата звернення: 28.10.2022)
34. Brunt R. Medical English Since the Mid-nineteenth Century. Fachsprachen. New York, 1999. 340 p.
35. Budin C. Language Planning and Terminology Planning – Theories and Practical Strategies. International Conference on Terminology Science and Terminology Planning. In Commemoration of E. Drezen 1892–1992. Vienna: TermNet, 1994. P. 85–93
36. Cabre M.T. Elements for a theory of Terminology. Terminology. 2000. Vol. 6, Issue 1. P.: 35 –57
37. Campo A. The Reception of Eugen Wüster's Work and the Development of Terminology. 2012. 378 p. URL: https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/bitstream/handle/1866/9198/Campo_Angel_a_2012_these.pdf (дата звернення: 24.10.2022)

38. Džuganová B. English medical terminology – different ways of forming medical terms. *J AHR*, 2013. Vol. 4. P. 55–69
39. Fogelberg M., Petersson G. *Medicinens språk*. Stockholm: Svenska Läkaresällskapet och Liber AB. 2006. 208 p.
40. ISO 1087-1:2000. Terminology work – Vocabulary. Part 1: Theory and application. URL: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=20057 (дата звернення: 28.10.2022)
41. Kageura K. *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth (Terminology and Lexicography Research and Practice)*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2002. 330 p
42. Lynch C. *Medical Terminology Management. Handbook of Terminology Management*. Ansterdam/ Philadelphia, 1997. P. 160–170
43. Miremadi S. *A.Theories of translation and interpretation*. Tehran: SAMT. 1991. 230p.
44. Vinay J. P., Darbelnet J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Didier, 1995. 325 p. URL: <http://traduttologiageneralenz.pbworks.com/w/file/139402668/Jean-Paul%20Vinay%2C%20Jean%20Darbelnet%20-%20Stylistique%20comparée%20du%20français%20et%20de%20l%27anglais-Didier%20%281.pdf> (дата звернення: 30.10.2022)
45. Suonuuti H. *Guide to Terminology*. Tekniikan Sanastokeskus, Helsinki, 2001. 46 p.
46. Wulff H. R. The language of medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 2004. №97(4). P. 187–188
47. Wüster E. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. Hrsg.von o. Univ. Prof. Dipl. Ing. Dr L. Bauer. T. 1– 2. Wien: New-York: Springer Verlag, 1979.

48. Zalipska I.Ya. The lexical semantic organization and the structure of medical terms. Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2019. Вип. 51. С. 13-20

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

49. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В.Синявський, О.П.Сергеєнкова/ За ред.. Н.А.Побірченко. 336 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf (дата звернення: 09.11.2022)

50. Словник-довідник психіатричних термінів: навч. посіб./ Кожина Г.М., Самардакова Г.О., Коростій В.І., СінайкоВ.М., Гайчук Л.М., Костоусов А.А., Кришталь О.О. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/2706/3/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C-2.pdf> (дата звернення: 09.11.2022)

51. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007.640 с.

52. [Dictionary of Psychology](https://dictionary.apa.org) American Psychological Assotiation/ URL: <https://dictionary.apa.org> (дата звернення: 05.12.2022)

53. Glossary of terms used in terminology. URL: <https://benjamins.com/series/term/term.gloss.pdf> (дата звернення: 28.10.2022)

SUMMARY

The article analyzes the terminology of medical psychology and psychiatry, and its translation into Ukrainian language. Our attention is concentrated on selection of appropriate lexis, analysis of the patterns of its translation. The article provides examples of various translation strategies, such as transcoding, loan transcription, and descriptive translation – authors analyzed their specifications, as well as advantages and disadvantages. The available interpretations of the concept of "term" by authors were analyzed, based on which an own definition was proposed. It was found that the number of psychological and psychiatric terms is constantly increasing, and their term formation most often occurs by the suffix-prefix method. It has been established that the translation of medical terms in the field of medical psychology and psychiatry concerns the psychological and mental health of the patient and affects his life, so the quality of such a translation must be very high.

Key words: medical terminology, term, vocabulary of the field of psychiatry, terminology of the field of medical psychology, translation of medical text, translation strategies